

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
БЛАГОЕВГРАД
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И
МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”**

ДЕЯН МИХАЙЛОВ ДИМИТРОВ

**ЕНЕРГИЙНА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ
СЪЮЗ В ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” в научна област 3. Социални, стопански и
правни науки, професионално направление
3.6 „Право” научна специалност „Международно право
и международни отношения”**

Научен ръководител: Проф. д.ик.н. Нина Дюлгерова

Благоевград, 2018 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от Катедрения съвет на катедра „Международно право и международни отношения“ към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски” - Благоевград на редовно заседание, проведено на 2 май 2018 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 14 септември 2018 г. от 12:00 часа в заседателната зала на Института за държавата и правото при Българската академия на науките на открито заседание на научното жури, определено със заповед № 1039 / 2.05.2018 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски” - Благоевград в състав:

1. Проф. д-р Милан Миланов – председател
2. Проф. д. ик.н. Нина Дюлгерова
3. Проф. д-р Ирена Илиева
4. Проф. д-р Божана Неделчева
5. Доц. д-р Георги Чанков

Рецензенти:

1. Проф. д-р Милан Миланов
2. Проф. д-р Ирена Илиева

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в катедра „Международно право и международни отношения“ към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски” - Благоевград.

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
БЛАГОЕВГРАД
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И
МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”**

ДЕЯН МИХАЙЛОВ ДИМИТРОВ

**ЕНЕРГИЙНА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ
СЪЮЗ В ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” в научна област 3. Социални, стопански и
правни науки, професионално направление
3.6 „Право” научна специалност „Международно право
и международни отношения”**

Научен ръководител:

Проф. д.ик.н. Нина Дюлгерова

Рецензенти:

1. Проф. д-р Милан Миланов

2. Проф. д-р Ирена Илиева

Благоевград, 2018 г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

Енергията е жизненоважна за съществуването на съвременния свят. Тя е част от ежедневието както на гражданите, така и на предприятията – светлина, топлина, транспорт, индустриално производство и т.н. Запасите, с които разполагат Европа и светът, обаче не са неизчерпаеми. Поради това е необходимо те да бъдат управлявани по начин, който гарантира тяхната устойчивост, посредством търсенето на нови източници на енергия, в това число възобновяеми и щадящи околната среда.

Въпросът с енергетиката подлежи на постоянни изменения, които отразяват намерението и готовността на държавите членки на Европейския съюз (ЕС) да задълбочат отношенията си в тази сфера. В този смисъл Общата европейска енергийна политика има за цел да преодолее редица предизвикателства, които са определени от страните членки като изключително важни за развитието на ЕС.

Гарантирането на надеждни доставки на енергия на достъпни цени е едно от най-големите предизвикателства пред Европейския съюз в момента. По-добрата съгласуваност на енергийните политики и възприемането на единна позиция на световната сцена са от съществено значение за успеха на тези съвместни усилия.

Като предизвикателство пред ЕС продължава да стои пълноценното изграждане на напълно функциониращ, свързан и интегриран вътрешен енергиен пазар, който има за цел да достигне напредък в по-голямото обвързване на пазара на електроенергия и в сближаването на цените на

едро, както и в повишената конкуренция „газ спрямо газ”, дължаща се на по-добрите междусистемни преносни връзки.

Приемането на редица важни актове от институциите на ЕС, както и интегрирането им в рамките на правните системи на държавите-членки, са важни етапи от либерализацията на енергийния сектор. Те имат изключително значение за развитието на енергийната политика.

Всичко това обуславя **значимостта** на темата.

Актуалността на изследваната тема, включително и етапите на неговото развитие, се обуславя пряко от очертаните обект, предмет, цел и задачи на анализирания проблем. Актуалността на темата също се обуславя от наличието на ограничен брой задълбочени самостоятелни изследвания, които поставят акцент върху общата енергийна политика на ЕС в нейната цялост и в частност енергийните проекти в Черноморския басейн с оглед тяхната динамика и бъдещо развитие.

Една от характеристиките на Европа е нейната енергийна зависимост от външни доставчици. Европейският съюз в своята съвкупност, е втората икономика в света, като използва 1/5 от произвежданата в световен мащаб енергия, но разполага с много малко резерви. Енергийната зависимост на ЕС се отразява върху икономиката му, като се налага по-голяма част от страните-членки да доставят петрол от страните от Организацията на страните – износителки на петрол (ОПЕК) и Русия, а газ от Алжир, Норвегия и Русия. Това струва на Европа много време и ресурси. Предизвикателство в енергийната политика на ЕС е осигуряването на енергийна ефективност, която да намали

енергопотреблението и да спомогне за постигането на поставените цели, както и за намаляване на замърсяването и опазването на околната среда, чрез по-ефективно използване на енергията.

Обект на настоящото изследване е политиката на Европейския съюз в областта на енергетиката, в това число устойчивостта на енергийните източници, сигурността на енергийните доставки и политиките, насочени към подобряване на околната среда и устойчивото развитие, както и енергийните проекти в Черноморския регион в контекста на енергийната политика на ЕС. Анализът на тематичните параметри на изследването преминава през векторите на европейските предизвикателства в тяхното балканско направление, както и през стратегическите енергийни амбиции и планове на участниците в процесите в Черноморския басейн.

В същия контекст е формулиран и **предметът** на дисертационния труд, а именно развитието на тази важна политика от създаването на първите интеграционни общности до днес, както и спецификите ѝ като съществен елемент от взаимоотношенията между държавите в ЕС. В тази връзка дисертационното изследване включва и анализ на първичното право на Европейския съюз в областта на енергетиката с акцент върху еволюцията в нормативната уредба на Учредителните договори на ЕО/ЕС в областта на енергетиката.

Целта на дисертационния труд е да бъде направен детайлен анализ на политиката на ЕС в областта на енергетиката в контекста на динамиката в балканското геополитическо пространство, както и енергийният фактор, който все повече определя акцентите на променящия се световен ред.

Задачите, посредством изясняването на които е постигната поставената цел са:

- Разглеждане на общите принципи и цели на енергийната политика на Европейския съюз, в това число обща рамка на политиката, енергийните доставки и енергийната ефективност, както и приетите нормативни документи в областта;

- Анализ и представяне на Европейската енергийна стратегия; Общия енергиен съюз; Европейската енергийна харта и Зелената книга за енергийна ефективност, разработена и приета от ЕС;

- Разглеждане и анализ на стратегическите цели в енергийния сектор на ЕС в Черноморския регион;

- Перспективите и предизвикателствата пред ЕС за постигане на заложените енергийни цели.

Общата европейска енергийна политика има за цел да преодолее редица предизвикателства, които са определени от страните членки като изключително важни за развитието на ЕС.

Методологическа основа на дисертационното изследване.

В представения труд са използвани различни научно-изследователски и методологически подходи, които са необходими поради широкообхватния характер на разглеждания проблем: историческо-хронологичен, нормативен, логическо-аналитичен, индуктивен, дедуктивен, системен, структурно-функционален, сравнителен подход, метод на теза - антитеза - синтеза и т.н. Анализът на първичното право на Европейския съюз в областта на енергетиката и еволюцията в нормативната

уредба се основава на традиционните методи за анализ на документи.

Тематичният обхват на дисертационния труд е предопределен от актуалните и задълбочаващи се акценти в европейското пространство като цяло и Черноморския регион в частност, което все повече засилва своето значение като арена на глобално енергийно противоборство. Безспорна е оформящата се симбиоза между енергийната сигурност и интересите на глобалните фактори в рамките на балканското пространство и Черно море.

Черноморския регион с неговите основни субекти Кавказ и Балканите е предмет на множество монографии, статии, изследвания и анализи, които допълват актуалността на информационен поток по темата. Необходимостта от откриването на основните приоритети в това многообразие определя ограничителните рамки, поставени от автора. Употребата на документалната и аналитичната литература е подчинено на основните приоритети, свързани с търсенето и обяснението на специфичните проблеми, динамичните промени и засилващия се интерес на страните от ЕС към черноморския регион.

Липсата на отделен историографски обзор е обусловено от това, че различията или общите характеристики на изследвания проблем, които се представят от отделни експерти и учени, са цитирани в глави на изследването. Това дава възможност на автора да изрази лично мнение на съгласие или несъгласие, както и да проследи развитието в позициите на един или друг специалист по конкретния въпрос.

Тезата, която се утвърждава в разработения труд, има за цел да анализира същността, характеристиките, проблемите и тенденциите пред общата енергийна политика на ЕС в нейната цялост и в частност енергийните проекти в Черноморския басейн с оглед тяхната динамика и бъдещо развитие.

Новите моменти се състоят в следното: разкрити са условията и предпоставките за развитие на общата европейска енергийна политика; разгледани са общите тенденции и механизми за прилагането на единни критерии за регулиране на енергийните въпроси в рамките на ЕС; направени са препоръки за успешното провеждане на единна енергийна политика на ЕС, предвид факта, че държавите от ЕС насочват усилията си към ефикасни, солидарни и амбициозни действия, за разнообразяване на източниците си на енергия и транзита за доставка; анализирани са предизвикателствата пред ЕС, свързани с процесите в рамките на черноморския регион; формулирани са изводи, определящи по-широкия обхват на изследвания въпрос.

Теоретично и практическо значение на проучването

Обобщените в процеса на писане на дисертационното изследване изводи, биха могли да бъдат използвани в по-нататъшното изучаване на общата европейска енергийна политика. Представеният труд, както и приложението на тезата, която вече бе спомената, биха могли да намерят приложение и в образователния процес чрез преподаване на курсове по политически науки, история, международни отношения и др.

Наличието на критичен подход в изследването е резултат не на желание за оспорване на съществуващите

тези, а по-скоро на стремежа към принципен, макар и задочен диалог с другите автори.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертацията включва увод, три глави, заключение и библиография. Дисертацията е в обем от 196 страници. Научният апарат обхваща 149 бележки под линия. Съдържанието включва и библиографична справка на използваната и цитирана литература, която съдържа 146 заглавия на кирилица и латиница. Сред използваната литература са налице изследвания и документи на български, английски и руски език в областта на правото на ЕС, както и информация от публикуваните в Интернет официални страници на отделните институции на ЕС, включително и международните организации, които имат отношение към темата.

Обемът и структурата на дисертационното изследване са разпределени по страници, както следва:

Увод

Глава първа: Енергийна политика на Европейския съюз – акценти и перспективи

1. Произход и развитие на енергийната политика
2. Общи принципи и цели на енергийната политика на ЕС
 - 2.1. Обща рамка на политиката
 - 2.2. Повишаване на енергийната ефективност
 - 2.3. Завършване на вътрешния енергиен пазар
3. Нормативна база

Глава втора: Енергийни стратегии

1. Европейска енергийна стратегия
2. Европейска енергийна харта
3. Общ европейски енергиен съюз
4. Зелена книга за енергийна ефективност
5. Енергийни стратегии на глобалните играчи

Глава трета: Енергийните проекти в Черноморския басейн

1. Динамика на енергийните коридори в Черноморския басейн: фактори на влияние
2. Енергийни проекти за добив и пренос на петрол
 - 2.1. Нефтепровод „Бургас - Александрополис“
 - 2.2. Нефтепровод Бургас-Вльора (АМБО)
 - 2.3 Конкурентни проекти
 - 2.4. Нефтепровод Баку – Тбилиси – Джейхан
 - 2.5. Нефтепровод Баку – Новоросийск
 - 2.6. Нефтепровод Баку – Супса
3. Енергийни проекти за добив и пренос на газ
 - 3.1. Газопровод „Набуко“
 - 3.2. Конкурентни проекти
 - 3.3 Южен поток и Южен газов коридор
 - 3.4. Турски поток
 - 3.5. Алтернативни български проекти
4. Европейски инициативи в Черноморския регион

- 4.1. Черноморска синергия (взаимодействие)
- 4.2. Дунавска стратегия
- 4.3. Източно партньорство
5. България в енергийната политика на ЕС. Енергийна стратегия на Република България до 2020 г.
6. Перспективи и предизвикателства

Заключение

Библиография

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОДЪТ на настоящото изследване въвежда в проблемите, които очертават основните тенденции и предизвикателства пред общата енергийна политика на ЕС в нейната цялост и в частност енергийните проекти в Черноморския басейн с оглед тяхната динамика и бъдещо развитие. В него са аргументирани значимостта и актуалността на изследването. Обектът, предметът, целта на изследване и методологичната база, върху която се осъществява анализът са ясно формулирани и изяснени в текста на дисертацията. Конкретизирани са и основните задачи, върху които се извършва изследването.

ГЛАВА ПЪРВА на дисертационния труд е озаглавена „Енергийна политика на Европейския съюз – акценти и перспективи“. В нея се изясняват произходът и развитието на енергийната политика на ЕС. Представят се основните цели и принципи. Разглеждат се методите за

укрепване на външните отношения в областта на енергетиката с акцент повишаване на сигурността на енергийните доставки и подобряване на енергийната ефективност. Анализира се нормативната база - първично и вторично право - в контекста на общата енергийна политика на ЕС.

Подробният анализ води до оформянето на следните по-важни изводи:

1. Има множество нормативни документи, чиято задача е да обединят държавите-членки в Единна енергийна общност и да поставят общностните интереси над националните. Правното регламентиране, обаче е непълно и води до противоречия.

2. ЕС прескача от една инициатива в друга и от проект на проект, като всеки следващ е със стратегическо значение. Очевидна е неспособността на ЕС да определи и поддържа своите интереси към енергийните си проекти.

3. ЕС ще си остане зависим от руските енергийни доставки за поне десетилетие напред. В резултат на това, следващото десетилетие се очертава да бъде белязано от деликатен баланс между ЕС и Русия, която ще бъде също толкова зависима от Европа по отношение на нуждата от печалби в сектора. България има необходимите предпоставки, за да участва положително в този баланс.

4. За ЕС е необходима по-голяма диверсификация както на тръбопроводите, така и на източниците на енергийни суровини. Една разширена и задълбочена Енергийна харта, би могла да бъде средството за обезпечаване на енергийната сигурност на Европа.

5. Тъй като проблемите пред енергийната сигурност са общи за всички европейски страни, все повече ЕС се

очертава като адекватното равнище за тяхното разрешаване. Важно положително последствие от изграждането на общоевропейска енергийна общност е възможността да бъдат минимизирани като цяло разходите за задоволяване на енергийното потребление.

6. Дефинирането на общностният подход като водещ при определяне на проектите от общ европейски интерес, гарантира еднаквото третиране на интересите на страните-производители на енергийни ресурси, транзитните страни и големите страни потребители. Приоритетността на общата външна енергийна политика над отделният подход обуславя и търсенето на дългосрочни решения вместо краткосрочни такива, в областта на международните енергийни инфраструктурни проекти, които касаят ЕС.

7. Реализацията на международните енергийни инфраструктурни проекти, към които България има отношения ще бъде съществен принос към изграждащия се общностен подход на ЕС, с оглед разнообразяването на доставките и обезпечаването на регионалната енергийна сигурност.

8. Очакваните огромни инвестиции в нови, революционни производства на енергия, предполагат, че през следващите десет години най-вероятно ще настъпят сериозни технологични промени в енергийния сектор.

9. Равносметката от въвеждането на европейската енергийна политика е благоприятна в дългосрочен план. Последните десетилетия са успешни за осъществяването на целта за сигурно снабдяване на държавите-членки на ЕС с енергия. Подобен успех обаче не би могъл да се гарантира за продължително време. Спорните позиции в областта на енергийната политика и преди всичко ролята

на ядрената енергия и опазването на околната среда следва да бъдат подложени на широк дебат.

10. Отварянето на ЕС към страните от Централна и Източна Европа, дългосрочното осигуряване на доставки на нефт от Близкия Изток и Централна Азия, както и съгласуването на интересите в енергийния сектор се очертават като бъдещите предизвикателства, които надхвърлят хоризонта на европейската енергийна политика.

ГЛАВА ВТОРА разглежда енергийните стратегии на Европейския съюз и конкретно *Европейската енергийна стратегия 2011 – 2020 г.* Акцентите, които се открояват в нея са диверсификацията на външните енергийни доставки, подобряването на енергийната инфраструктура, завършването на вътрешния енергиен пазар на ЕС и спестяването на енергия. Целта е да разкрие кои са основните елементи за бъдещи действия на ЕС в тази политическа област, която оказва силно влияние над икономиката, обществото и околната среда. В тази глава е отделено място и за *Европейската енергийна харта*, чиято цел е да се предвиди сигурна и обвързваща международна правна рамка за принципите и целите на ЕС по отношение политиката в областта на енергетиката. *Общият европейски енергиен съюз* също намира своето място във втора глава, предвид обстоятелството, че чрез него ще се гарантира наличието на сигурна, достъпна и екологосъобразна енергия за гражданите и предприятията в ЕС. На анализ е подложена и Зелената книга за енергийна ефективност („Как да направим с по-малко – повече”). Акцентът при нея се поставя върху това, че енергийното спестяване без съмнение е най-бързият и ефективен начин за намаляване на отделянето на

парникови газове, както и за подобряването качеството на въздуха.

Изводите от Глава втора могат да бъдат обобщени както следва:

1. Проблемите, пред които е изправен ЕС в енергийната сфера имат своята специфика, поради което държавите-членки търсят начини за преодоляване на предизвикателствата, свързани с увеличеното потребление на енергия, цените на енергийни продукти, техните доставки и най-вече проблемът с въздействието на енергийния сектор върху околната среда и как то да бъде намалено. ЕС си поставя за цел да се справи с всички тези проблеми, поради което се нуждае от очертаване на ясна енергийна стратегия.

2. Наблюдава се силно разединение на позициите на държавите-членки по отношение на енергийното обезпечаване. Всяка държава изразява своята позиция от гледна точка на диверсификация, сигурност на доставките, бъдещи и настоящи проекти самостоятелно.

3. Механизмът за регулиране на отношенията в областта на енергийната политика и сигурност в ЕС е широко сътрудничество, чрез сключване на договори и тяхното изпълнение, спазвайки основният принцип в международното публично право „*pasta sunt servanda*”. От друга страна отношенията в енергийната област трябва да се изградят на основата на взаимноизгодни условия, на взаимно зависими и взаимно свързани перспективи за развитие. Основната предпоставка за протичането на подобен енергиен диалог е обективният общ интерес и взаимозависимост.

4. Посредством добре изградена обща енергийна политика Европа ще се превърне в устойчива,

нискowęглеродна и екологосъобразна икономика и ще заеме водеща позиция в производството на възобновяема енергия и в борбата срещу изменението на климата. Освен това тя ще може да заема единна позиция по световните енергийни въпроси.

5. Енергийната сигурност през XXI век е неотменима част от националната сигурност, поради което на достъпа и контрола върху енергийните ресурси вече се гледа като на източник на власт, лост за придобиване на по-голяма тежест в международните отношения.

ГЛАВА ТРЕТА е посветена на перспективите, проблемите и тенденциите пред енергийната политика на Европейския съюз и енергийните инициативи в Черноморския басейн. Акцент се поставя върху динамиката на енергийните коридори в черноморското пространство и основните фактори на влияние. Представя се анализ на енергийните проекти за добив и пренос на петрол и газ в тяхната динамика и развитие. На страниците на дисертационния труд намира място и българският принос за развитието на енергийните процеси в рамките на ЕС и черноморския басейн.

Изводите на последната глава на дисертационния труд се определят от динамиката на съвременността. В този смисъл:

1. Черноморският регион концентрира висока степен на интензивност на диверсификационни енергийни проекти, които създават конюнктурни геополитически конфигурации, ориентирани към бързо, ефективно и възможно евтино прокарване на тръбопроводи, транзитиращи нефт и газ.

2. Политическият сегмент на формираните енергийни модели предопределя до голяма степен забавянето или дори елиминирането на проекти, които обслужват конкурентни на големите играчи диверсификации.

3. Европейският съюз се оказва най-търсеният обект за енергийно проектиране на транзитни маршрути. Опитите за правно регулиране и съпротива срещу монопола, най-вече на Русия, не води до търсените устойчиви резултати.

4. България е европейски субект, който в повечето случаи е включван в чужди геоенергийни схеми, които са в ущърб на националните интереси на страна. Правните елементи на българската енергийна политика в повечето случаи усложнява и ограничава възможностите на София да се ситуира в ефективни и изгодни за нейната енергийна сигурност диверсификационни проекти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Европа е огромен регионален пазар, който трябва не само да си осигури енергийни източници, а и да гарантира на потребителите си сигурна преносна мрежи и непрекъснатост на доставките. Енергийните ресурси на стария континент са ограничени и недостатъчни, затова Европа е зависима от външни доставчици. В глобален мащаб енергетиката е област, която е непредсказуема и повлича със себе си политиката, която не се свени да използва целия наличен арсенал от средства, за да си осигури достъп до възможно най-много и най-сигурни ресурси. В Европа има сериозен проблем при очертаването на единна позиция при вземането на важни решения. За държавите-членки най-важно е да се осигури достъп до

безопасна инфраструктура и сигурни доставчици на газ и нефт.

ЕС има някои добри практики от годините преди самото си създаване по отношение на енергийната политика. Още с основаването на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС) и Европейската агенция за атомна енергия (ЕВРАТОМ) през 1952 г., страните се обвързват в общи инициативи с общи институции. От тогава до сега енергийните политики на ЕС претърпяват множество модификации и прегледи, които имат за цел да поставят Общността на по-стабилна позиция в световния енергиен сектор.

Стъпвайки върху стремежа на Европа да си осигури надежден източник на енергия, за да обслужва икономиката и гражданите си, ЕС разработва множество стратегически документи, в това число Зелената книга за ЕЕ (с основен акцент върху енергийното спестяване), Европейската енергийна стратегия 2011 - 2020 г. (с акцент върху диверсификацията на външните енергийни доставки, подобряването на енергийната инфраструктура, завършването на вътрешния енергиен пазар на ЕС и спестяването на енергия), Европейската енергийна харта (с акцент предвиждане на сигурна и обвързваща международна правна рамка за принципите и целите на ЕС по отношение политиката в областта на енергетиката.), Общият европейски енергиен съюз (с цел гарантиране наличието на сигурна, достъпна и екологосъобразна енергия за гражданите и предприятията в ЕС).

Черноморският регион е непознато място за единната европейска политика в степента, в която са включени Северното измерение и Средиземноморието (чрез Барселонския процес). Стратегията за Балтийския регион и Средиземноморския съюз са реалност в най-

новата политика на ЕС. Черноморският регион не може да се определи като едносъставен, поради липсата на характеристиките, които притежават останалите. Названието Черноморски регион е по-скоро терминологично и се употребява за териториално определяне на страните, които са разположени около Черно море, по черноморското крайбрежие.

Черноморското пространство, обаче е от сериозно значение за ЕС, тъй като то е не само нова външна граница, но и кръстопът между Евразия и Близкия изток или иначе казано – транспортен и енергиен коридор. Стратегическото местоположение на региона позволява директна връзка с Каспийския регион, както и транспортна и разпределителна зона за енергийни доставки. А това означава, че Черно море вече е европейско и то е предвидено в инициативите и политиките на Съюза.

Черно море е регион със значително икономическо сътрудничество. Развитието на икономиката е трудно, поради различията и противоречията между страните от региона, които от своя страна забавят или възпрепятстват интеграционните процеси, които ЕС опитва да наложи чрез засилено сътрудничество и помощ. Черноморският регион често се определя като „свързващо звено“, „енергийна артерия“ и дори като „стълб на енергийната сигурност на ЕС“, а интересът към него не намалява.

Черно море е пресечна точка на четири геополитически оси:

1. Каспийско море – Черно море – Средиземно море
2. Изток – Запад - „пътят на коприната“
3. Западно – източен коридор на ЕС: Рейн – Майн – Дунав – Черно море

4. Север – Юг – Балтийско - Черно море

Този регион не е просто крайбрежно пространство, на което държавите България, Грузия, Румъния, Русия, Украйна и Турция имат излаз. Това е широк ареал с потенциал, който още десетилетия ще води до сблъсъци не само между прилежащите държави, а и между световните организации и суперсили.

Черно море е включено в Паневропейските транспортни коридори. От десетте коридора то участва в четири от тях: 4, 7, 8 и 9. Паневропейските транспортни коридори включват не само държави-членки на ЕС, а и други европейски страни. Общото между транспортните коридори и държавите от Черноморския регион са енергийните маршрути. Предвид планираните строителства на газопроводи, преминаващи по дъното на Черно море, е напълно естествено държавите от цяла Европа, както и Балканските държави да проявяват сериозен интерес към Паневропейските транспортни коридори. Последните геополитически действия в страните от региона и енергийните войни на Брюксел и Москва, както и напрежението в Украйна, променят непрекъснато диверсификационните източници и маршрути. Това създава известни неудобства на много държави, които, въпреки че не са част от ЕС, са участници в транспортните коридори. През призмата на геополитиката, транспортен коридор може да се разгледа и като енергиен коридор.

Не е случаен и фактът, че тези четири транспортни коридора всъщност целят излаз на пристанищни градове или градове, където се планират интермодални или интерконекторни връзки.

От 2007 г., когато България и Румъния станаха членки на ЕС, Черно море е граница на Съюза. С оглед на бежанската криза през последните години, се установи, че регионът наистина трябва да се възприема като граница, а не само като икономически изгоден ареал. Бежанските кризи предизвикаха сериозни опасения за сигурността на региона и способността на държавите да се справят с бежанския поток.

Пъзелът на Черноморския регион е сложен и е трудно да бъде нареден. Трябва да се отбележат и други факти, с оглед изясняване на ситуацията и интересите: двустранните отношения между ЕС и Русия, ЕС и Украйна, както и отношенията с други страни от Черноморския ареал. Отношенията ЕС – Турция и допълнително подчертава важността на региона за ЕС като мост към азиатската част на земното кълбо.

Икономиката на Съюза е силно зависима от енергоносители и това оказва силно влияние върху индустрията и бита. Купува се петрол от ОПЕК и Русия, а газ от Алжир, Норвегия и Русия. Това определя един основен курс на действие на страните от ЕС – да предприемат ефикасни, солидни и амбициозни действия, за да развнообразят източниците си на енергия и каналите за доставка.

Слабо развитата политика на ЕС в областта на енергетиката и най-вече липсата на единство, което е повлияно от политически совапки и нежеланието на водещите държави да позволят на малките страни свободата да бъдат независими (не само в енергиен аспект), създава противоречия при разглеждането на проблемите на Черноморския регион. Непрекъснатите спорове между европейските институции и държавите – членки по отношение на стратегическите енергийни

проекти само по себе си означава, че ограничаването на диверсификационните проекти е чисто и просто политически ход, който да не позволи на Русия да предлага свободно своите ресурси.

В настоящата ситуация на практика нищо не се е променило за ЕС – газовете доставки продължават да протичат през украинска територия, нито един от предвидените енергийни проекти не е осъществен.

Досегашната политическа практика е доказала, че съществува голяма бездна между политическите решения и практическите резултати, по-конкретно осъществяването на енергийно диверсификационните проекти.

От направените анализи може да се заключи, че Черноморският регион както в миналото, така и в бъдеще ще продължи да бъде транзитен коридор на енергийни източници и стратегическо поле за водене на политиката на големите държави. Пряко или косвено Черно море е тепих, на който се разиграват политически битки чрез използването на ресурси като енергоносители или транспортни коридори.

ЕС се нуждае от по-задълбочени Черноморски политики и по-тясно сътрудничество между страните в региона, за да се подобри икономическия потенциал и да се развие енергийната политика, която да е в полза както на държавите от региона, така и на Западна Европа.

IV. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Представено е цялостно изследване на енергийната политика на Европейския съюз, с което се запълва известна празнота в научно-изследователското пространство.

2. Представен е комплексен сравнителен анализ, въз основа на който се прави оценка на настъпилите промени в процеса на развитие на общата енергийна политика на ЕС в нейната цялост и в частност енергийните проекти в Черноморския басейн с оглед тяхната динамика и бъдещо развитие.

3. Формулирани са изводи и препоръки с оглед преодоляването на съществуващите противоречия и осигуряването на положително бъдещо развитие на енергийната политика на Европейския съюз.

4. Дефинират се основните етапи на формиране на енергийната политика на Европейския съюз и е направен обстоен анализ на правната рамка на политиката в изследваната област.

5. Формулират се различни алтернативи за бъдещото развитие на ЕС, който се нуждае от по-задълбочени черноморски стратегии и по-тясно сътрудничество между страните в региона с цел развитие на икономическия потенциал, ориентиран към устойчива и единна енергийна политика.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Димитров, Д., Динамика на енергийните коридори в черноморския басейн: фактори на влияние, Юбилеен сборник от Международна научно-практическа конференция „Право, управление и медии през XXI век”, Благоевград, 2012 г.

2. Димитров, Д., Дюлгерова, Н., Энергетическая головоломка в подходе к евразийской безопасности, Международная научно-практическая конференция „Формирование Евразийского союза на постсоветском пространстве: проблемы и перспективы правового регулирования”, Москва, РосНОУ, 2012 г.

3. Димитров, Д., Авторското право в интернет, Сборник със статии от Научен семинар „Интелектуалната собственост в университетите - творчество: следващото поколение”, За буквите - о писменехъ, София, 2013 г.